

УДК 347.152:616-036.21 DOI: [https://doi.org/10.31617/zt.knute.2020\(110\)06](https://doi.org/10.31617/zt.knute.2020(110)06)

РАССОМАХІНА Ольга к. ю. н., доцент кафедри міжнародного приватного, комерційного та цивільного права Київського національного торговельно-економічного університету
E-mail: o.rassomakhina@knute.edu.ua
ORCID: 0000-0003-2862-8169 вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна

ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УМОВАХ КАРАНТИНУ

Проаналізовано правовий режим карантину через пандемію COVID-19, впровадженого на рівні окремих країн і в цілому в світі. Визначено особливості реалізації правосуб'єктності фізичних осіб у різних сферах життєдіяльності в умовах загального карантину.

Ключові слова: правовий режим надзвичайної ситуації, фізична особа, правосуб'єктність, цивільна правоздатність, цивільна дієздатність, правовідносини.

Рассомахина О. Правосубъектность физических лиц в условиях карантина. Проанализирован правовой режим карантина в связи с пандемией COVID-19, который ввели на уровне отдельных стран и в целом в мире. Определены особенности реализации правосубъектности физических лиц в различных сферах жизнедеятельности общества в условиях всеобщего карантина.

Ключевые слова: правовой режим чрезвычайной ситуации, физическое лицо, правосубъектность, гражданская правоспособность, гражданская дееспособность, правоотношения.

Постановка проблеми. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» від 11 березня 2020 року № 211 на території України з 12 березня 2020 року по 22 травня 2020 року впроваджено карантин. І, як наслідок, у багатьох областях України вже з кінця березня 2020 року введено режим надзвичайної ситуації. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 березня 2020 року № 324-р «Про встановлення режиму надзвичайної ситуації у м. Києві» впроваджено режим надзвичайної ситуації для територіальної підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту м. Києва. А Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25 березня 2020 року № 338-р «Про переведення єдиної державної системи цивільного захисту у режим надзвичайної ситуації» режим надзвичайної ситуації встановлено вже

на всій території України. Постановою Кабінету Міністрів України «Про встановлення карантину з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби *COVID-19*, спричиненої коронавірусом *SARS-CoV-2*, та етапів послаблення протиепідемічних заходів» від 20 травня 2020 року № 392 дію карантину на території України продовжено. Пандемія *COVID-19* призвела до впровадження режиму надзвичайної ситуації на всій території України, та є однією з найгостріших за останні десятиліття, хоча у всесвітній історії відомі й інші епідемії та режими надзвичайного стану.

На світовому рівні ВООЗ оголосила пандемію коронавірусу *COVID-19* в усьому світі ще в перші місяці появи хвороби, адже, за даними цієї організації, пандемія коронавірусу *COVID-19* поширилася практично на всі континенти всього за два з половиною місяці і зачепила майже 80 % країн світу [1]. Наразі в Україні водночас діють два взаємопов'язані правові режими: режим карантину та режим надзвичайної ситуації. Подія, що викликана об'єктивними факторами, спричинила значні юридичні наслідки для всього світу, й українського суспільства зокрема, суттєво вплинула на динаміку цивільних правовідносин у країні, призвела до вагомих юридичних змін у порядку реалізації правосуб'єктності фізичних осіб у багатьох сферах суспільного життя. Згідно з нормами міжнародного права за умов всесвітніх епідемій/пандемій, держави на своїй території можуть зупинити дію деяких законів та прав людини у певних сферах суспільних відносин. І хоча теоретичні та практичні питання правосуб'єктності особи на доктринальному рівні у вітчизняній правовій науці досліджені достатньо глибоко, проте питання, що пов'язані з особливостями реалізації правосуб'єктності фізичних осіб за умов надзвичайних ситуацій, зокрема зумовлених пандеміями, як-от розповсюдження хвороби *COVID-19*, у вітчизняній науці відсутні. Це підтверджує актуальність наукового дослідження цієї проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження змістовного значення поняття правосуб'єктності, її структури на загально-теоретичному рівні та у сфері приватноправових відносин юридичною наукою в цілому здійснено на достатньому рівні. Сьогодні досліджують особливості правосуб'єктності фізичної особи в різних галузях права, правовідносин та залежно від правового статусу фізичної особи. Серед останніх розробок дослідженої теми загального спрямування варто відзначити наукові праці Січевлюка В. А. [2–4] та Слабко С. М. [5], які зупинялись на теоретичних засадах поняття правосуб'єктності фізичної особи, а також на її елементах з огляду на загальну теорію права та приватного права.

Загалом у науковій літературі досить ґрунтовно розроблено окремі спеціальні питання реалізації правосуб'єктності фізичних осіб, що пов'язані з охороною особистих немайнових прав фізичних осіб,

зокрема у сфері охорони здоров'я, а також із реалізацією окремих майнових прав фізичних осіб, обмеженнями майнових прав фізичних осіб, правовим регулюванням свободи пересування фізичних осіб, податковою та адміністративною правосуб'єктністю фізичних осіб, захистом цивільних прав та інтересів фізичних осіб. Проте питання обмеження правосуб'єктності фізичних осіб через такі об'єктивні умови, як надзвичайний стан у цивілістичній науці, досліджені недостатньо. Питанню забезпечення захисту прав людини в умовах надзвичайних ситуацій присвячена наукова публікація Вороніної Н. В. [6]. Однак учені-цивілісти негативно оцінюють обмеження ряду абсолютних прав особи під впливом як певних суб'єктивних факторів, так і об'єктивних умов. Таким чином, комплексного аналізу стану й динаміки цивільної правосуб'єктності фізичних осіб під час надзвичайних ситуацій у вітчизняній і закордонній науці проведено недостатньо, як і не здійснено дослідження особливостей реалізації правосуб'єктності фізичних осіб за умов пандемій, зокрема нинішньої, що спричинена розповсюдженням хвороби *COVID-19*.

Мета статті – визначити особливості реалізації правосуб'єктності фізичних осіб за умов надзвичайної ситуації, зумовленої розповсюдженням респіраторної хвороби *COVID-19*, та основні сфери суспільних відносин, які зазнали змін, а також особливості їхнього правового регулювання на сучасному етапі.

Матеріали та методи. Нормативну базу дослідження становить Конституція України, Цивільний кодекс України, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (*COVID-19*)», Постанова Кабінету Міністрів України «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби *COVID-19*, спричиненої коронавірусом *SARS-CoV-2*», Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про переведення єдиної державної системи цивільного захисту у режим надзвичайної ситуації» та інші підзаконні нормативні акти, пов'язані з впровадження режиму карантину. Методологічною основою дослідження є загальнонаукові та спеціально-юридичні методи пізнання.

Результати дослідження. Цивільна правосуб'єктність фізичних осіб закріплена в цивільному законодавстві з метою створення умов для реалізації та захисту фізичними особами своїх особистих приватних інтересів в умовах наявного та чинного правопорядку. У сучасному світі приватна правосуб'єктність визнається природно-правовим атрибутом кожної фізичної особи, зокрема кожної людини. Особливості приватної правосуб'єктності особи зумовлені особливостями предмета та методу відповідної галузі приватного права та системою принципів, притаманних відповідній галузі права. Приватна правосуб'єктність фізичних осіб за своїм змістом та обсягом у теорії

права визнається універсальною. До елементів правосуб'єктності особи відносять правоздатність, дієздатність і деліктоздатність. Людину, її життя та здоров'я, недоторканість і безпеку вважають в Україні найвищою соціальною цінністю (ст. 3 Конституції України), і відповідно держава, в особі уповноважених нею органів, за наявної небезпеки зобов'язана вжити різноманітних правових заходів задля збереження життя та здоров'я населення в умовах надзвичайних ситуацій.

Питання, що пов'язані із запровадженням правового режиму карантину через пандемію, регламентовані нормами як міжнародного, так і національного права.

Відповідно до міжнародних вимог під час впровадження карантину держава має вжити юридичних заходів, що гарантують його обґрунтованість та узгодженість з міжнародними нормами. Серед таких заходів кожна держава може:

- прийняти національний план дій в умовах пандемії та всі необхідні юридичні документи для його застосування, враховуючи також дії на випадок непередбачених ситуацій і забезпечення роботи служб першої необхідності та системи охорони здоров'я в цілому;
- визначити плюси та мінуси введення надзвичайного стану в період пандемії;
- виокремити правову базу для всіх заходів у сфері охорони здоров'я на період пандемії, включаючи обмеження на пересування, закриття освітніх установ, заборону масових зібрань, ізоляцію/ карантин інфікованих і «потенційно хворих», а також осіб із регіонів, у яких виявлені випадки інфекції;
- затвердити політику та правову базу для вакцинації працівників сфери охорони здоров'я й працівників служб першої необхідності, а також працівників у сфері особливого ризику, при цьому вирішити, чи потрібно посилити цю політику на період пандемії;
- розглянути питання відповідальності, страхування й тимчасового ліцензування працівників охорони здоров'я, що вийшли на пенсію, та волонтерів, які могли б працювати поза сферою своєї підготовки та компетенції, надаючи медичну й невідкладну допомогу;
- звернути увагу на відповідальність за непередбачені несприятливі впливи вакцин та/або антивірусних препаратів, особливо стосовно «пандемічних» вакцин, що проходили прискорену процедуру ліцензування/реєстрації (відповідальність виробників, ліцензійних органів і тих, хто адмініструє процеси вакцинації);
- забезпечити відповідність національного законодавства щодо міжнародних норм у сфері охорони здоров'я;
- розглянути питання щодо включення пандемічного захворювання у національне законодавство про профілактику профзахворювань.

За умов карантину держава може виносити на обговорення етичну сторону питання – прийнятність застосовуваних заходів, як-от:

карантин або вибіркова вакцинація; обмежити право на свободу пересування; скористатися приватним шпиталем для розміщення хворих у разі нестачі державних лікарень; застосовувати незареєстровані ліки; запроваджувати обов'язкову вакцинацію; ухилятися від трудового законодавства для забезпечення безперервності роботи служб першої необхідності (послуги, перерва в наданні яких створюватиме загрозу життю, здоров'ю або особистій безпеці всього населення або його частини) [7]. Набір відповідного інструментарію вже запропоновано в рамках ООН Департаментом з глобальних комунікацій [8], Управлінням Верховного комісара з прав людини [9] та неурядовою організацією у сфері прав людини Хьюман Райтс Вотч [10].

Відповідно до загальновідомих міжнародних стандартів у сфері права на охорону здоров'я установи, товари та послуги сфери охорони здоров'я мають бути наявні у достатньому обсязі, доступні для всіх без дискримінації щодо фізичного та економічного аспектів. Обмеження прав і свобод в інтересах захисту здоров'я населення або у випадку надзвичайної ситуації мають бути законними, зокрема закріпленими у відповідному законі; необхідними, тобто виправданими практикою відповідних відносин, та співмірними, цебто відповідними рівню наявної небезпеки та загрози можливих наслідків.

Епідемію респіраторної хвороби *COVID-19* на міжнародному рівні ВООЗ визнано *пандемією* – епідемією, що має найбільше поширення інфекційного захворювання на території усієї країни та сусідніх держав, а також багатьох країн світу, континентах, і характеризується відсутністю колективного імунітету в людства та, зазвичай, ефективних засобів профілактики (вакцини) й лікування [11]. Пандемія *COVID-19* стала міжнародною, актуальною проблемою міжнародного права [12], а відтак зачепила питання реалізації цивільної правосуб'єктності фізичних осіб у багатьох країнах світу.

Попри ретельну увагу до процесу впровадження заходів захисту населення від загрози пандемії у кожній державі світу з боку міжнародної спільноти та міжнародних правозахисних організацій, а також наявність достатньої кількості міжнародних рекомендацій з цього приводу, адресованих урядам держав, впровадження відповідних охоронних заходів у кожній державі мало свої особливості та проблеми, зокрема й в Україні, відбувалося поспіхом, стосувалося невідомої раніше загрози у вигляді вірусу, який не досліджений до цього часу медиками, здійснювалося в умовах об'єктивної неможливості визначити співмірність відповідних охоронних заходів наявній загрозі для суспільства тощо.

Зазначена проблематика має широко обговорюватися та бути предметом досліджень учених у галузі конституційного, адміністративного та міжнародного права. Питання конституційності відповідних підзаконних нормативно-правових актів і дотримання вста-

новленого законом порядку введення в дію режиму надзвичайної ситуації в Україні, зокрема питання законності порядку та процедури впровадження охоронних заходів у зв'язку з *COVID-19*, належить передусім до сфери адміністративного права. Позитивом варто визначити юридичну кваліфікацію такої загрози як природну подію надзвичайного характеру (інфекції природного походження). У відповідному галузевому законодавстві вже закріплено визначення понять «карантин», «надзвичайна ситуація» та «епідемія», що особливо важливо у зв'язку з цією подією та застосуванням правових наслідків впроваджених правових режимів (Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб» від 6 квітня 2000 року № 1645-III, Кодекс цивільного захисту України від 2 жовтня 2012 року № 5403-VI). Проте є дискусія щодо правильної юридичної кваліфікації правового захисного режиму, який мав би бути встановлений через наявну загрозу на рівні держави, режим надзвичайного стану чи надзвичайної ситуації, і хоча обрано останній варіант, однак думки правників у цьому питанні розходяться. З метою реалізації рекомендованих міжнародною спільнотою захисних заходів у вигляді плану дій в умовах пандемії Рада національної безпеки та оборони України прийняла Рішення від 13 березня 2020 року «Про невідкладні заходи щодо забезпечення національної безпеки в умовах спалаху гострої респіраторної хвороби *COVID-19*, спричиненої коронавірусом *SARS-CoV-2*», а Кабінет Міністрів України своїм Розпорядженням від 03 лютого 2020 року № 93-р затвердив «Національний план протиепідемічних заходів щодо запобігання занесенню й поширенню на території України гострої респіраторної хвороби *COVID-19*, спричиненої коронавірусом *SARS-CoV-2* на 2020 рік».

Варто зупинитись на визначенні основних законодавчих новел, пов'язаних із запровадженням надзвичайної ситуації та карантину в Україні, що вплинули на особливості реалізації правосуб'єктності фізичних осіб у різних сферах приватного життя, її динаміку та ступінь впливу режиму надзвичайної ситуації та карантину на динаміку цивільних правовідносин в Україні.

Стосовно специфіки правового регулювання порядку здійснення *праці за наймом* Закон України від 30 березня 2020 року № 540-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (*COVID-2019*)» (далі – Закон) передбачає гнучкі форми організації праці та дистанційну роботу на період карантину. Позитивним є те, що саме через наявну загрозу цим Законом внесено значні зміни до Кодексу законів про працю, які суттєво вдосконалили трудове законодавство, зокрема у статті 60 Кодексу введено поняття дистанційної або надомної роботи, також

впроваджено можливість укладання трудових контрактів про дистанційну/надомну роботу.

На період дії карантину *фізичні особи та фізичні особи-підприємці* мають можливість отримати кредитну пільгу або кредитні канікули в банку саме через карантин [13]. Необхідними елементами юридичного складу для отримання такої кредитної пільги є: погіршення фінансового становища позичальника – фізичної особи внаслідок карантину; надання відповідних документів, що підтверджують погіршення фінансового становища позичальника (зокрема документ про звільнення з роботи або скорочення з посади, документ про тимчасове відсторонення від посади, документ, що підтверджує зменшення окладу, навіть документ, який підтверджує захворювання коронавірусом тощо). У кожному індивідуальному випадку банк перевірить надані документи та прийматиме відповідне рішення.

У вищезазначеному Законі (розд. II п. 3) зазначено низку заборон, що стосуються *житлово-комунальної сфери* (тобто пільги як правовий інструмент) на період карантину та на 30 днів після його скасування. Важливими для кожного громадянина є заборони, як-от: заборона нарахування неустойки за несвоєчасне здійснення платежу за житлово-комунальні послуги; заборона зупинення надання житлово-комунальних послуг у разі їхньої несплати або сплати в неповному обсязі; заборона примусового виселення з житла, що належить фізичній особі на праві приватної власності; у випадку виконання рішення суду про стягнення заборгованості за житлово-комунальні послуги, що мають важливе значення для охорони інтересів фізичних осіб, які потенційно можуть постраждати у фінансовому плані через епідемію.

Стосовно правових засобів *захисту бізнесу* на період карантину державою вжито заходи з метою зменшення податкового навантаження: запроваджено звільнення нежитлової нерухомості від податку на нерухоме майно, відмінної від земельної ділянки; звільнено землі господарського призначення від плати за землю; фізичних осіб-підприємців та самозайнятих осіб звільнили від обов'язку сплачувати ЄСВ за себе; звільнено від ПДВ операції імпорту та постачання на митну територію України товарів для боротьби з *COVID-19* за Переліком, затвердженим Постановою КМУ від 20.03.2020 року № 224; введено мораторій на документальні та фактичні податкові перевірки на час дії режиму карантину; платників податків звільнено від відповідальності у формі штрафних санкцій у випадку порушення податкового закону у цей період; також прийнято ряд податкових норм, які за своєю суттю є правовими засобами та інструментами стимулювання благодійної підтримки боротьби з *COVID-19* [14]. Тож державою впроваджено досить значну кількість норм, націлених на підтримку бізнесу під час карантину, якими закріплено відповідні пільги.

29 березня 2020 року Кабінет Міністрів України прийняв Постанову, якою змінено Порядок реєстрації, перереєстрації безробітних та ведення обліку осіб, що шукають роботу від 19 вересня 2018 року № 792. На період дії карантину *надання особі статусу безробітного* відбуватиметься відразу після подання нею заяви про надання такого статусу (не застосовуватиметься семиденний період для активного пошуку роботи, що підходить), здійснюватиметься у перший день після реєстрації як безробітного виплата допомоги по безробіттю. Ця заява має відповідати формі, яка затверджена Державним центром зайнятості (п. 29 Порядку). У визначений період співробітники служби зайнятості напроцьовують заходи для поглибленого профілювання, підбирають можливі варіанти роботи, складають план дій з працевлаштування або пошуку відповідної форми зайнятості. Особи у статусі безробітного мають право не відвідувати службу зайнятості протягом 30 і більше календарних днів на період встановленого карантину, а комунікація зареєстрованих безробітних і працівників служби зайнятості може відбуватися дистанційно: телефоном, електронною поштою (комунікація онлайн).

Зазначимо деякі зміни й у процесуальному законодавстві стосовно порядку *реалізації цивільної процесуальної правосуб'єктності фізичними особами*. Зокрема змінено порядок реалізації таких прав, хоча право на судовий захист, гарантоване Конституцією України, зберігається. Вищезазначений Закон на період карантину продовжує учасникам судових справ можливість реалізації права на вчинення практично всіх процесуальних дій. Фізичні особи мають право заявляти клопотання про відкладення розгляду справ у зв'язку з карантинними заходами відповідно до листа Ради суддів України від 16 березня 2020 року № 9рс-186/20 (хоча цей документ має рекомендаційний характер). Суди, визначаючи строк на вчинення таких дій, не можуть встановити цей строк меншим, ніж період, на який впроваджено карантин. Якщо право на здійснення відповідної процесуальної дії виникло у період карантину або на момент його встановлення, то перебіг процесуального строку починається на наступний день після завершення карантину й триває у повному, встановленому законом або судом, обсязі. Рішення судів першої інстанції, які прийняті під час дії карантину, а також рішення судів, що прийняті до його встановлення, проте строк на апеляційне оскарження яких не закінчився до встановлення карантину, набудуть чинності тільки після скасування карантину, тобто коли закінчиться строк на апеляційне оскарження. Виняток встановлено у разі завершення апеляційного перегляду щодо таких рішень. Законодавцем також продовжені на період карантину строки позовної давності.

Новели процесуального законодавства передбачають використання сторонами власних технічних засобів, наприклад, програми *Skype*.

Підтвердження особи здійснюють у цьому разі завдяки електронному підпису або документам, що посвідчують особу, громадянство України або спеціальний статус особи. У період карантину судове засідання може відбуватися в режимі відеоконференцій із використанням власних технічних засобів учасників справи. Порядок проведення відеоконференції поза будівлею суду з застосуванням власних технічних засобів затверджений наказом Державної судової адміністрації України. Проте вищезазначені реформи процесуального законодавства на практиці вже показали свої недоліки. Перший з них пов'язаний з технічними проблемами у функціонуванні Єдиної інформаційно-комунікаційної системи та підсистеми «Електронний суд», що не дає технічної можливості забезпечити проведення засідань з використанням відеозв'язку. Другим недоліком є відсутність фінансового забезпечення розв'язання питання, яким чином адвокати, які не мають власного транспорту (зокрема ті, які надають безоплатну правову допомогу) і беруть участь у справі, можуть дістатися суду чи місця проведення процесуальних дій [15; 16].

Окремо варто зауважити на зупиненні *строків позовної давності* на період карантину. Відповідно до вищевказаного Закону під час дії карантину всі строки, визначені Цивільним кодексом України, Кодексом законів про працю, Кодексом адміністративного судочинства України, всіма процесуальними кодексами, продовжуються на строк дії карантину. До того ж зупиняються (продовжуються) строки на подання позовів, заяв про збільшення, зменшення або зміни предмета, подання відзиву, відповіді на відзив, апеляційних і касаційних скарг тощо. Зокрема вищевказаним Законом внесено зміни до Розділу «Прикінцеві та перехідні положення» Цивільного кодексу України, що доповнено пп. 12–14. Зазначені у них положення впливають на динаміку цивільних правовідносин у відповідних сферах. Продовжено на період карантину строки позовної давності та низку інших матеріальних строків, передбачених ст. 362, 559, 681, 728, 1293 ЦК України. Цікавим для фізичних осіб, які користуються кредитом, є положення про заборону на час карантину підвищувати процентну ставку за кредитним договором. На період карантину наймачі за договором найму можуть бути звільнені від плати за користування майном, що є предметом договору найму.

До того ж за цей час зменшилась кількість надходжень заяв про визнання фізичних осіб і фізичних осіб-підприємців банкрутами (через наявність обмежень, запроваджених під час карантину). Проте після завершення карантину очікувати дуже стрімкого збільшення кількості звернень все одно не варто через високий ступінь витрат, передбачених такою процедурою [17].

На період дії режиму надзвичайної ситуації Кабінет Міністрів України відновив *державне регулювання цін на соціальні продукти*.

Моніторинг розповсюджується на фармацевтичні та медичні товари. Таке регулювання стосується закладів торгівлі, проте на постачальників і виробників цей інструмент не поширюється [18].

Постановами Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 року № 211 та від 20 травня 2020 року № 392 закріплено переліки обмежувальних заходів, пов'язаних із дією правового режиму карантину, що стосуються як фізичних, так і юридичних осіб. Такі заходи загалом пов'язані з обмеженням відвідування громадських місць, відповідних закладів та установ, заборонаю проведення масових заходів, обмеженням руху транспорту, пересування на певних територіях, обмеженнями у роботі відповідних громадських закладів, заборонаю перебувати в громадських місцях без наявності засобів індивідуального захисту (респіратора/захисної маски), у тому числі виготовлених самостійно, тощо. Зазначені обмежувальні заходи зачіпають базові свободи людини й громадянина та зумовлюють палку дискусію щодо їх конституційності. Чимало дискусій спричинила нині вже скасована Постанова Кабінету Міністрів України № 211, яка навіть підпала під правовий аналіз представників Української Гельсінської спілки з прав людини, як така, що має як позитивні, так і дискусійні аспекти та застереження [19]. Одним із дискусійних нормативних положень Постанови № 211 є закріплення в ній норми про *самоізоляцію для осіб 60-річного віку*. Таке нормативне положення не вважається обґрунтованим, зокрема з медичної точки зору, в контексті того, чому саме з такого віку автоматично людина потребує самоізоляції, адже саме в такому віці вкрай корисно перебувати на свіжому повітрі.

Щодо *обмеження свободи пересування* варто зауважити, що Постановою Кабінету Міністрів України від 14 березня 2020 року № 287-р «Про тимчасове обмеження перетинання державного кордону, що спрямоване на запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» та Рішенням Ради національної безпеки та оборони України від 13 березня 2020 року «Про невідкладні заходи щодо забезпечення національної безпеки в умовах спалаху гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» на період карантину в Україні тимчасово закрито пункти пропуску (пункти контролю) через державний кордон для транспортного сполучення, крім здійснення перевезень осіб з метою забезпечення захисту національних інтересів, представників дипломатичних установ і гуманітарних місій. Таким чином, на підзаконному рівні обмежено право на свободу пересування для фізичних осіб. Але, безумовно, перелік зазначених цивільних прав фізичних осіб, що зазнали обмежень в умовах карантину, цим не вичерпується. Як приклад, у випадку затримання фізичної особи, що порушує режим карантину, застосування до неї заходів адміністративної відповідальності або примусової госпіталізації інфікованої

особи тощо, може постати питання порушення відповідних цивільних прав та інтересів відповідної фізичної особи, що потребуватиме невідкладного реагування та вжиття заходів щодо їх захисту.

Висновки. Таким чином, за умов карантину обсяг цивільної правоздатності та дієздатності фізичних осіб звужується, а відтак обмежується й обсяг їхньої цивільної правосуб'єктності. Відповідно до норм міжнародного права держава в умовах надзвичайної ситуації здійснює дві функції: обмеження прав людини – для подолання наслідків надзвичайної ситуації й нормалізації процесу життєдіяльності суспільства – і захист прав людини та громадянина. Держава в особі уповноважених органів і законодавець зокрема концентрується на розв'язуванні питань охорони та захисту життя та здоров'я населення, а відтак, з одного боку, створює механізм реалізації та захисту права особи на охорону здоров'я та безпечно для життя довкілля, з іншого боку, обмежує ряд інших прав і свобод особи, що є виправданим з огляду безпеки, концентруючись на забезпеченні базових потреб людини у одязі, житлі, харчуванні. Водночас з'являються нові види пільг: податкові, кредитні, фінансові. Через появу в законодавстві нових видів проступків і відповідної їм відповідальності, у зв'язку з порушенням правил карантину дещо розширюється обсяг деліктоздатності фізичних осіб. Цікаво відмітити, що суворі обмеження через епідемію коронавірусу не впроваджували у таких країнах, як Білорусь, Швеція, Японія та Гонконг. З припиненням карантину обсяг правосуб'єктності фізичних осіб має бути повернено у звичайний правовий режим.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пандемія коронавірусу: уроки для людства та України. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/pandemiya-koronaviruskarantyn-vysnovky/30500165.html>.
2. Січевлюк В. А. Правосуб'єктність у приватному праві: категоріально-понятійне пізнання в контексті загальної теорії права. *Журнал «ScienceRise: Juridical Science»*. 2018. №3 (5). С. 22-29.
3. Січевлюк В. А. Динаміка індивідуальної правосуб'єктності як предмет пізнання загальної теорії права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Право*. 2018. Вип. 51. Том 1. С. 41-48.
4. Січевлюк В. А. Загальнотеоретичне дослідження комплексної правової суб'єктності. *Журнал «ScienceRise: Juridical Science»*. 2019. № 2 (8). С. 14-20.
5. Слабко С. М. Сутність та зміст правосуб'єктності людини: теоретичний, історичний та міжнародний аспекти. *Молодий вчений*. 2016, грудень. № 12.1 (40). С. 615-618.
6. Вороніна Н. В. Щодо питання забезпечення прав людини в умовах надзвичайного стану. *Часопис Цивілістики*. 2015. Вип. 18. С. 95-98.

7. ВОЗ объявила пандемию: какие законы могут перестать работать. URL: https://lv.baltnews.com/mir_novosti/20200315/1023749276/VOZ-obyavila-pandemiyu-kak-ie-zakony-mogut-perestat-rabotat.html.
8. The United Nations Department of Global Communications (DGS). Protecting human rights amid COVID-19 crisis. URL: <https://www.un.org/en/un-coronavirus-communications-team/protecting-human-rights-amid-covid-19-crisis>.
9. United Nations Human rights Office of the High Commissioner. COVID-19 Guidance. URL: <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/COVID19Guidance.aspx>.
10. COVID-19 и права человека. 1 Апреля 2020. URL: https://www.hrw.org/ru/news/2020/04/01/339654#_Toc35446580.
11. WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19. 11 March 2020. URL: <https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020>.
12. Пандемия коронавируса: В каких странах готовы ослабить карантин, а где его вообще не вводили. URL: https://zik.ua/ru/article/pandemiya_koronavirusa_v_kakih_stranah_gotovy_oslabit_karantin_a_gde_ego_voobshhe_ne_vvodili_965687.
13. Кредитні канікули: які документи треба надати банку. URL: https://biz.ligazakon.net/ua/news/195160_kreditn-kankuli-yak-dokumenti-treba-nadati-banku.
14. Таран Л. Зміни, які потребують змін: податкове законодавство на період карантину. URL: <https://home.kpmg.ua/uk/home/media/press-releases/2020/04/zminy-yaki-potrebuyut-zmin-podatkove-zakonodavstvo-na-period-karantynu.html>.
15. Гей В. «Карантинні» зміни процесуального законодавства. URL: <https://lhs.net.ua/ua-vasyl-hei-rozpoviv-pro-karantynni-zminy-protse-sualnoho-zakonodavstva-ru-vasylyi-hei-rasskazal-o-karantynnykh-yzmenenyiakh-protse-sualnoho-zakonodatelstva>.
16. Тецька І. Правова допомога на карантині: юристи дослідили останні зміни. Закон і бізнес. URL: <https://zib.com.ua/ua/142131-pravova-dopomoga-na-karantini-ostanni-zmini-ta-klyuchovi-obm.html>.
17. Бондарчук О. Банкрутство фізичної особи через карантин: як позбавитися боргів. URL: https://biz.ligazakon.net/ua/analytics/195155_bankrutstvo-fzichno-osobi-cherez-karantin-yak-pozbavitsiya-borgv.
18. Юрчак О. Коронавірус vs бізнес: як і навіщо мобілізувати національних виробників для боротьби із COVID-19. URL: <https://mind.ua/openmind/20209972-koronavirus-vs-biznes-yak-i-navishcho-mobilizuvati-nacionalnih-virobnikiv-dlya-borotbi-iz-covid-19>.
19. Сапожнікова О. Юридичний аналіз заходів із запобігання поширенню коронавірусу. 16 Квітня 2020. URL: <https://helsinki.org.ua/articles/yurydychnyy-analiz-zakhodiv-iz-zapobihannia-poshyrenniu-koronavirusu/>.

Стаття надійшла до редакції 11.05.2020.

Rassomakhina O. Legal personality of individuals under quarantine.

Background. In accordance with the orders of Ukrainian government, quarantine has been introduced throughout Ukraine. In addition, an emergency

regime has been established throughout Ukraine. Thus, today in Ukraine there are two interrelated legal regimes: the quarantine regime and the emergency regime. This event, caused by objective factors, created significant legal consequences for the whole world, Ukrainian society in particular, significantly affected the dynamics of civil relations in the country.

Analysis of recent research and publications. The current state of research on the problems of legal capacity of an individual is characterized by the lack of general comprehensive studies, including dissertations, on this issue in domestic civil science. The question of the peculiarities of the legal capacity of individuals in emergencies, caused by pandemics, in particular COVID-19, caused by the coronavirus SARS-CoV-2, in domestic and foreign science have not yet been studied.

The **aim** of the article is to determine the features of legal capacity of individuals in an emergency situation, caused by the spread of respiratory disease COVID-19, caused by coronavirus SARS-CoV-2, and the main areas of civil relations, that have changed.

Materials and methods. The normative basis of the study is the Constitution of Ukraine, the Civil Code of Ukraine, the Law of Ukraine on Amendments to Certain Legislative Acts Aimed at Providing Additional Social and Economic Guarantees in Connection with the Spread of Coronavirus (COVID-2019), Cabinet of Ministers Resolution On prevention of the spread of acute respiratory disease COVID-19 caused by coronavirus SARS-CoV-2 on the territory of Ukraine. The methodological basis of the study is general scientific and special legal methods of cognition.

Results. The civil legal capacity of individuals is defined in civil law in order to ensure the satisfaction of private rights and interests of individuals. Civil legal capacity and competence provides a wide range of rights, duties and responsibility of individuals. In the context of quarantine and emergency, the civil legal capacity of individuals has also changed. The novelties of legislative regulation are: employment; credit benefits for the borrowers; tax benefits for taxpayers; social protection of the unemployed persons; civil terms; realization of the right to judicial protection; bankruptcy of individuals; state regulation of prices for social products; restrictions on the time of quarantine; restriction of the right to freedom of movement.

Conclusion. Under quarantine conditions, the scope of civil rights of individuals is limited and narrowed, and civil legal capacity as a whole. However, there are new types of benefits: tax, credit, financial. The state and the legislator focus on addressing issues of protection of life and health of the population, create a mechanism for the implementation and protection of the right to health and the right to safe environment, and limit a number of other human rights and freedoms, focusing on basic human needs, in clothing, housing, food.

With the termination of quarantine, the scope of civil rights and obligations of individuals must be returned to normal legal regime.

Keywords: legal regime of the emergency situation, individual, civil capacity, civil rights and duties, civil responsibility, civil legal relations.

REFERENCES

1. Pandemija koronavirusu: uroki dlja ljudstva ta Ukraïni [The coronavirus pandemic: lessons for humanity and Ukraine]. Retrieved from <https://www.radiosvoboda.org/a/pandemiya-koronaviruskarantyn-vysnovky/30500165.html> [In Ukrainian].
2. Sichevljuk, V. A. (2018). Pravosub'ektnist' u privatnomu pravi: kategorial'no-ponjatijne piznannya v konteksti zagal'noi teorii prava [Legal capacity in private law: categorical-conceptual knowledge in the context of the general theory of law]. *Zhurnal «ScienceRise: Juridical Science» - Journal «ScienceRise: Juridical Science»*, 3 (5), 22-29 [In Ukrainian].
3. Sichevljuk, V. A. (2018). Dinamika individual'noi pravosub'ektnosti jak predmet piznannja zagal'noi teorii prava [Dynamics of individual legal capacity as a subject of knowledge of the general theory of law]. *Naukovij visnik Uzhorods'kogo nacional'nogo universitetu. Pravo - Scientific Bulletin of Uzhorod National University. Law*, (Iss. 51), (Vol. 1), (pp. 41-48) [In Ukrainian].
4. Sichevljuk, V. A. (2019). Zagal'noteoretichne doslidzhennja kompleksnoi pravovoï sub'ektnosti [General theoretical study of complex legal capacity]. *Zhurnal «ScienceRise: Juridical Science» - Journal «ScienceRise: Juridical Science»*, 2 (8), 14-20 [In Ukrainian].
5. Slabko, S. M. (2016). Sutnist' ta zmist pravosub'ektnosti ljudini: teoretichnij, istorichnij ta mizhnarodnij aspekti [The essence and content of human legal capacity: theoretical, historical and international aspects]. *Molodij vchenij - A young scientist*, 12.1 (40), 615-618 [In Ukrainian].
6. Voronina, N. V. (2015). Shhodo pitannja zabezpechennja prav ljudini v umovah nadzvichajnogo stanu. [On the issue of ensuring human rights in a state of emergency]. *Chasopis Civilistiki - Journal of Civilization*, (Iss. 18), (pp. 95-98) [In Ukrainian].
7. VOZ objavila pandemiju: kakie zakony mogut perestat' rabotat' [WHO announces pandemic: what laws can stop working]. Retrieved from https://lv.baltnews.com/mir_novosti/20200315/1023749276/VOZ-obyavila-pandemiyu-kak-ie-zakony-mogut-perestat-rabotat.html [In Russian].
8. The United Nations Department of Global Communications (DGS). Protecting human rights amid COVID-19 crisis. Retrieved from <https://www.un.org/en/un-coronavirus-communications-team/protecting-human-rights-amid-covid-19-crisis> [In English].
9. United Nations Human rights Office of the High Commissioner. COVID-19 Guidance. Retrieved from <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/COVID19Guidance.aspx> [In English].
10. COVID-19 and human rights. (2020). Retrieved from https://www.hrw.org/ru/news/2020/04/01/339654#_Toc35446580 [In Russian and English].
11. WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19 (2020). Retrieved from <https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020> [In English].
12. Pandemija koronavirusa: V kakih stranah gotovy oslabit' karantin, a gde ego voobshhe ne vvodili [Coronavirus pandemic: In which countries are ready to weaken quarantine, and where it was not introduced at all]. Retrieved from https://zik.ua/ru/article/pandemiya_koronavirusa_v_kakih_stranah_gotovy_oslabit_karantin_a_gde_ego_voobshhe_ne_vvodili_965687 [In Russian].

13. Kreditni kanikuli: jaki dokumenti treba nadati banku [Credit vacations: what documents must be provided to the bank]. Retrieved from https://biz.ligazakon.net/ua/news/195160_kreditn-kankuli-yak-dokumenti-treba-nadati-bank-u [In Ukrainian].
14. Taran, L. (n. d.). Zmini, jaki potrebujut' zmin: podatkovye zakonodavstvo na period karantynu [Changes that need to be changed: tax legislation for the quarantine period]. *home.kpmg*. Retrieved from <https://home.kpmg/ua/uk/home/media/press-releases/2020/04/zminy-yaki-potrebuyut-zmin-podatkovye-zakonodavstvo-na-period-karantynu.html> [In Ukrainian].
15. Gej, V. (n. d.). «Karantinni» zmini procesual'nogo zakonodavstva [«Quarantine» changes in procedural law]. *lhs.net.ua*. Retrieved from <https://lhs.net.ua/ua-vasyl-hei-rozpoviv-pro-karantynni-zminy-protseusualnoho-zakonodavstva-ru-vasylyi-hei-ras-skazal-o-karantynnykh-yzmenenyakh-protseusualnoho-zakonodatelstva> [In Ukrainian].
16. Tec'ka, I. (n. d.). Pravova dopomoga na karantini: juristi doslidili ostanni zmini [Legal services during the quarantine: lawyers investigated the latest changes]. *Zakon i biznes - Law and business. zib.com.ua*. Retrieved from <https://zib.com.ua/ua/142131-pravova-dopomoga-na-karantini-ostanni-zmini-ta-klyuchovi-obm.html> [In Ukrainian].
17. Bondarchuk, O. (n. d.). Bankrutstvo fizichnoї osobi cherez karantin: jak pozbavitisja borgiv. [Bankruptcy of an individual because of the quarantine: how to get rid of debts]. *biz.ligazakon.net*. Retrieved from https://biz.ligazakon.net/ua/analytics/195155_bankrutstvo-fzichno-osobi-cherez-karantin-yak-pozbavitisya-borgiv [In Ukrainian].
18. Jurchak, O. (n.d.). Koronavirus vs biznes: jak i navishho mobilizuvati nacional'nih virobnikiv dlja borot'bi iz COVID-19. [Coronavirus vs business: how and why to mobilize national producers to fight COVID-19]. *mind.ua*. Retrieved from <https://mind.ua/openmind/20209972-koronavirus-vs-biznes-yak-i-navishcho-mobilizuvati-nacionalnih-virobnikiv-dlya-borotbi-iz-covid-19> [In Ukrainian].
19. Sapozhnikova, O. (2020). Juridichnij analiz zahodiv iz zapobigannja poshirennju koronavirusu. 16 Kvitnja [Legal analysis of measures to prevent the spread of coronavirus]. Retrieved from <https://helsinki.org.ua/articles/yurydychnyy-analiz-zahodiv-iz-zapobihannia-poshyrenniu-koronavirusu/> [In Ukrainian].